

DAILININKAS ADOMAS JAKŠEVIČIUS IR JO KŪRYBA

REMA BARTKIENĖ

Laisvės paminklui Švėkšnoje (Šilutės r.), kurį 1928 m. suprojektavo ir pastatė architektas, skulptorius, dailininkas Adomas Jakševičius, vieta buvo parinkta Švėkšnos parke, priešais Saulės gimnazijos pastatą. Adomo tėvas Vincentas ir brolis Silvanas tuo metu jau darbavosi Panevėžio katedroje. Adomui, kuriam tuo metu buvo apie dvidešimt metų, šis darbas buvo itin svarbus ir jis jo ėmėsi pasitelkęs visas savo žinias, patirtį, fantazijos ir talento jėgas. Sudėtingos kompozicijos paminklas turėjo vaizduoti prie kryžiaus stovinčią moterį su iškelto vainiku rankoje. Prie jos kojų skulptorius nulipdė tupintį erelį ir gulintį liūtą. Apatinėse paminklo dalies plokštumose sukūrė bareljefus, kuriuose pavaizdavo šv. Aloyzą, šv. Kazimierą, šv. Tomą Akvinietį ir Švč. Mergelę Mariją, o postamento viršutinės dalies plokštumose padarė Gedimino stulpų motyvų bareljefus.

Adomas Jakševičius

1968 m. šis paminklas buvo sudaužytas, o jo liekanos traktoriumi išvežtos ir užkastos žemėje. 1990 m. Švėkšnos bažnyčios klebono rūpesčiu paminklo kopija, nors ir paprastesnės kompozicijos, buvo atstatyta.

1908 m. skulptoriaus Vincento ir Marijos Jakševičienės šeimoje gimė sūnus Adomas. Baigęs pradžios mokyklą, toliau jis nesimokė. Tėvas, matydamas sūnaus neeilinį talentą, polinkį menui, pats ėmė jį mokyti meno istorijos, braižybos, bendrųjų lavinimo dalykų, visko, ko pats buvo išmokęs gimnazijoje ir Dailės institute. Be galo darbštus, jautrios sielos mažasis Adomas visomis išgalėmis kabinosi į kūrybinį darbą, pasinaudodamas tėvo teikiamomis žiniomis. Nėra žinoma, kada Adomas pradėjo dirbti su tėvu ir vyriausiuoju broliu Silvanu, tačiau galime manyti, kad jau ankstyvoje paauglystėje. Vincento Jakševičiaus sūnūs Silvanas ir Adomas pasikloviė ne tik tėvo globa, bet ir patys savarankiškai kiek galėdami stengėsi skintis kelią į pripažinimą. Paveldėję talentą menui, jie talkino seneliui Aleksandrui, tėvui Vincentui ir taip brendo kaip menininkai.

Architektų, skulptorių dailininkų Jakševičių kūrinių šiandien randa įvairiose Lietuvos vietovėse. 1929–1930 m. Adomas kūrybi-

nės patirties sėmėsi Panevėžio katedroje talkindamas tėvui, dėdei Benjaminui, broliui Silvanui – čia jie darė altorius, lipdė šventųjų skulptūras. 1931–1932 m. visa ši menininkų komanda dirbo Kaišiadorių katedroje, kur sukūrė visą katedros vidaus interjerą. Galima daryti prielaidą, kad tuo metu Adomui buvo pasiūlyta Žiežmariuose sukurti Laisvės paminklą (Vilniaus centriniam archyve Kaišiadorių muziejaus darbuotojai rado Adomo Jakševičiaus sukurtus šio paminklo brėžinius). Išlikusioje to meto nuotraukoje – kuklus, tačiau savimi pasitikintis Adomas stovi šalia savo statomo paminklo. Jis dirbo gerai žinodamas, kad netoliese esantis tėvas, brolis Silvanas jam, jaunam menininkui, neleis suklysti.

Žiežmarių „Laisvės angelas“, kurį 1932 m. suprojektavo ir pastatė architektas, skulptorius, dailininkas Adomas Jakševičius, laikomas vienas iš gražiausių laisvės simbolių Lietuvoje.

Vyriausiojo brolio Silvano Jakševičiaus žūtis 1933 metų vasarą

buvo kraupus prasidedančių negandų pranašas Jakševičių gyvenime – pirmas tamsus debesėlis giedrame danguje.

Po brolio mirties nusiraminiimo Adomas ieškojo kūryboje. 1934 m. jis įrengė visą Kužių bažnyčios (Šiaulių r.) vidų: čia padarė visus altorius, nulipdė šventųjų skulptūras, nupiešė paveikslus (yra išlikusios fotografijos, kur jis įamžintas kartu su tuo metu bažnyčioje dirbusiu kunigu Kleiba). Praėjus dešimčiai metų, vykstant karui, ši bažnyčia buvo sunaikinta bombų.

Statydamas centrinį altorių Gegužinės bažnyčioje (Kaišiadorių r.) 1936 m. mirė Adomo tėvas skulptorius Vincentas Jakševičius. Tada Adomas grįžo į namus Švėkšnoje, kur be pragyvenimo šaltinio buvo likusi mama ir brolis Romanas. Tuo laikotarpiu likimas Adomui buvo palankus. Nežemiška meilė, kuri stebino artimuosius, kėlė pavydą draugams, Adomui suteikė sparnus ir paskatino kūrybai. Žmona Sofija Jėgaitė-Jakševičienė, aktyvi skautų organizacijos veikėja, mokytoja Skuode. Adomas nesiryžo palikti gimtųjų namų Švėkšnoje, kur gyveno jo materialiai remiami artimiausi žmonės – mama ir brolis Romanas (vienintelis iš Vincento Jakševičių vaikų, nepasirinkęs menininko kelio), todėl kurį laiką jaunesnį gy-

(Nukelta į 40 p.)

Adomas Jakševičius, sukūręs Kužių (Šiaulių r.) bažnyčios interjerą, kartu su kunigu Kleiba.

Adomo Jakševičiaus sukurti Kužių (Šiaulių r.) bažnyčios altoriai ir jų fragmentai

Nuotraukose (iš kairės): Adomo Jakševičiaus sukurtas paminklas „Laisvės angelas“ Žiežmariuose atidengimo iškilmės (dalyvauja Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona); Adomo Jakševičiaus žmona Sofija Jėgaitė-Jakševičienė

Nuotraukoje kairėje – Adomas Jakševičius prie savo sukurto ir kunigo šventinamo paminklo (Jakševičių giminė nėra išaiškinusi, kur stovi šis paminklas ir ar jis yra išlikęs)

(Atkeltaiš 39 p.)

veno atskirai, vienas kitą džiugindami tik trumpų susitikimų valandomis. Vietos gyventojai vienas po kito užsakydavo darbus Adomui. Taip Švėkšnos kapinaitėse atsirado naujų antkapių, paminklų su šventųjų skulptūromis, mauzoliejus su trimituojančiu angelu. Žmonės prisimena, kad Adomas kartais gana ilgam išvykdavo iš namų. Laisvu nuo didesnių darbų metu jis mėgdavo piešti didesnius religinės tematikos paveikslus. Dalį jų sukurdavo bažnyčioms, nemažai – ir miestelio žmonėms. Gali būti, kad tapyba buvo tikrasis menininko pašaukimas, nes ant visų savo kūrinių jis pasirašydavo „Dalininkas Adomas Jakševičius“.

Prasidėjęs karas visiškai sujaukė Adomo gyvenimą. Už antivalstybinę veiklą buvo sušaudyta žmona Sofija Jėgaitė-Jakševičienė. Persekiojamas sovietinės valdžios, Adomas neteko galimybės netrukdomai kurti. Sovietinės valdžios metais ant savo kūrinių jis vis dėlto drąsiai rašydavo savo pavardę. Adomas tuo metu principingai gynė savo pažiūras ir įsitikinimus – jų savo gyvenime ir kūryboje laikėsi visada. Šiandien galime tik stebėtis šio žmogaus fizinėmis ir dvasinėmis galiomis, sugebėjimu išvengti nelaisvės, tremties. Jis nė vienos dienos nedirbo sovietinės valdžios įstaigose. Tėvo auklėjimo įtaka, savigarbos jausmas neleido Adomui pasiduoti spaudimui ir pradėti kurti komunistinius simbolius, išsižadėti sa-

Adomo Jakševičiaus sukurti antkapiniai paminklai Švėkšnos kapinėse (ant paminklų yra užrašai, liudijantys, kad darbų autorius – Adomas Jakševičius)

Sėdi Jonas Kibartas (antras iš kairės) su žmona Helena Jakševičiute. Ketvirta sėdi Sofija Jėgaitė-Jakševičienė ir Adomas Jakševičius. Pirmas iš dešinės sėdi Marijos Jakševičienės brolis Juknevičius

vo pažūry, kūrybos idealy, nusidėti sąžinei, prarasti žmogiškąjį orumą. Jis pats gerai žinojo savo talento vertę, tačiau nesiekė išskirti, praturtėti, padaryti karjerą.

Žinodami apie šio menininko talentą, sugebėjimus, dvasininkai nepamiršo Adomo ir vėliau, net sovietmečiu, kviesdavo jį padirbėti į savo bažnyčias. Šis dažniausiai išvykdavo slapčia, niekam nepasakęs kur. Grįždavo pakiliuos nuotaikos, švytinčiomis akimis – be žodžių būdavo aišku, kad ir šį kartą jį lydėjo kūrybinė sėkmė.

Ar rasime visus tuos paslaptinius anais laikais Adomo išvaikščiotus kelius, parodys tik laikas. Apie Adomo kūrinių tikrąją vertę savo žodį dar turi pasakyti menotyrininkai.

Šiam menininkui durys Anapilin atsivėrė vėl 1967 metų rudens vakarą. Paliko jis mus visam laikui, kaip ir savo angelus, šventuosius, kuriuos kaip retas kuris kitas ano meto dailininkas gerai pažinojo. Išėjo laisvas, neįbaugintas, nenugalėtas, gyvenimo nesuluošintas, nepajutęs skausmo ir neišgirdęs nuo mašinos smūgio dūžtančių stiklų garso.

Švėkšnos kapinėse, šalia suskeldėjusios antkapio lentelės su užrašu: „Dailininkas Adomas Jakševičius“, nors ir lietaus nuplautais dažais, stovi antkapinės šventųjų skulptūros, lipdytos stebuklingų skulptoriaus rankų.

Nuotraukose apačioje (iš kairės): užrašas ant Adomo Jakševičiaus sukurto antkapinio paminklo Švėkšnos kapinėse; Adomas Jakševičius (atsirėmęs, su baltu lietpalčiu ir skrybėle) prie dar nebaigto paminklo „Laisvės angelas“ Žiežmariuose. 1932 m.

(Atkelta iš 31 p.)

Kad „Karaliaus Kristaus“ skulptūra „nekliudytų“ Burbiškių rūmuose įsikūrusiai mokyklai, po karo ji buvo perkelta į kapines.

Iki pat senatvės B. Jakševičius tapė šventųjų paveikslus, drožinėjo meniškas lazdas. Palaidotas Kavarske, šalia savo tėvo amžino poilsio vietos.

Benjamino profesija paviliojo ir jo sūnus – Vytautą bei Algimantą.

Vytautas Jakševičius (1930–1982) meno studijų nebuvo baigęs. Nuo 16 metų dirbo buhalteriu Kavarske. Atvažiavęs gyventi į Ukmergę, pradėjo užsiiminti kūryba. Kavarsko kapinėse stovi dvi jo padarytos skulptūros – Švč. Mergelės Marijos ir žmogaus dydžio Angelo. Du jo padaryti angelai, kurie rankose laiko trimitus, puošia Anykščių bažnyčią. Daug jo padarytų skulptūrų yra Kavarsko bažnyčioje. Ukmergės šv. Petro ir Pauliaus bažnyčios galinėje sienoje iš lauko pusės – Vytauto Jakševičiaus sukurta mozaika, kurioje pavaizduotas Jėzus Kristus su avinėliais. Šis menininkas yra sukūręs ir Kotrynos Vyčienės biustą, M. K. Čiurlionio bareljefą. Vienas ryškiausių V. Jakševičiaus darbų – skulptūrinė grupė „Piemenėlio dalia“ (ant kelmo sėdi, knyga skaito piemenėlis, o prie jo bėga ranka grūmojantis užpykęs šeimininkas).

Nuotraukose: Benjaminas Jakševičius Panevėžyje apie 1974 m. ir jo išdrožta lazda.

Publikacijoje panaudotos nuotraukos – iš Jakševičių šeimos archyvo

